

Переважно сільськогосподарський характер всіх обласних експортних з'їздів не заважав їм охопити весь спектр торгово-промислових проблем у країні: від сезонного обкладення митом ввозу живих квітів і безмитного експорту мармеладу до питань важкої промисловості й транспортних комунікацій. Учасники всіх крайових з'їздів 1913–1914 рр. були спільної думки, що необхідно досягти економічної незалежності від Німеччини на випадок політичних ускладнень та припинення добросусідських відносин. Теорія економічної науки завжди застерігала від моноспрямованості експорту.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ НА ЗАХОПЛЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Орлик Світлана Владиславівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ)

З перших місяців окупації російськими військами території Галичини і Буковини (серпень–вересень 1914 р.) питання організації оподаткування стали актуальними як вагома частина фінансової політики Російської імперії.

Для реалізації фінансової політики на окупованих західноукраїнських землях у складі Військового генерал-губернаторства Галичини було створено Управління фінансовими справами. Основними завданнями діяльності цього органу були такі: завідування державними і місцевими податками і зборами (контроль за нарахуванням, стягненням та зарахуванням до казни); здійснення загального нагляду за справлянням місцевих міських і гмінних зборів.

Процес оподаткування на окупованих територіях Галичини і Буковини мав здійснюватися відповідно до вимог IV Гаазької Конвенції “Про закони і звичаї суходільної війни”, прийнятої 18.10.1907 р., статті XLVIII, де зазначалося, що “якщо неприятель стягне на зайнятій ним території встановлені на користь держави податки, мита і грошові збори, то він зобов’язаний здійснювати це, за можливістю, відповідно до існуючих правил оподаткування та розкладки їх...” Тобто, російська окупаційна влада мала застосовувати податкове законодавство Австро-Угорської імперії, землі якої були завойовані.

За австрійської влади в Галичині існували такі податки:

– прямі податки: 1) прибутковий податок, 2) загальний промисловий податок, 3) промисловий податок з підприємств, зобов’язаних надавати публічну звітність, 4) податок на ренту, 5) податок на осіб, які отримували на приватній і державній службі платню понад 6400 корон на рік, 6) поземельний податок, 7) податок на нерухомість, який поділявся на

подомово-класний, подомово-чиншовий і 5% – податок з інших будинків, які не підлягали обкладенню вищеназваними різновидами, 8) податок на осіб, котрі займалися розносною торгівлею;

– непрямі податки: 1) акцизи зі спирту, пива, дріжджів, вина, цукру, м'яса та нафтопродуктів; 2) акцизи з предметів споживання, що ввозилися в міста Львів та Краків;

– мита з різного роду актів і документів зі спадщин, з торгових книг, гральних карт, лотерей тощо;

– урядові (державні) монополії: тютюнові та соляні.

Широкий спектр оподаткування нерухомого майна (будівель і землі), існування прибуткового оподаткування – це податки, які потребували складного детального податкового обліку як об'єктів оподаткування, так і платників податків, власників нерухомого майна. Крім того, для нарахування суми вищезазначених майнових податків окупаційній владі необхідно було на основі розробленої австрійським законодавством методики визначити базу оподаткування конкретно для кожного об'єкта нерухомості (в т. ч. земельної ділянки), який знаходився у власності кожного платника податків. Розбиратися у складній математиці австро-угорського законодавства у російської влади не було ні бажання, ні умов, ні часу. До того ж дохідність нерухомого майна як будівель, так і землі в умовах війни була значно знижена або й зовсім відсутньою через зруйнування та знищення будівель та неможливістю здійснювати сільськогосподарські роботи. Складний облік та адміністрування австрійських майнових податків, потребував чисельного фіскального апарату. Тоді як в Російській імперії оподаткування нерухомого майна лише розвивалося, а прибутковий податок планувалося запровадити з 1917 р. Слабкий розвиток прибуткового оподаткування в Російській імперії призводив до значного непрямого оподаткування, особливо акцизними зборами. Заборона виробництва і продажу алкогольних напоїв була поширена і на окуповані території, що значно скоротило надходження до державної казни.

Під час окупації західноукраїнських земель у російської окупаційної влади виникла низка проблем із стягненням державних податків. Зокрема, складність застосування австрійського законодавства, нерозуміння принципів механізму адміністрування податків австрійським урядом, недостатня чисельність фінансових органів, відсутність списків платників та податкового обліку за окремими податками, слаба платоспроможність населення. Усі ці обставини не давали можливості здійснити нарахування податків за австрійським законодавством. То ж у підсумку, Тимчасовим положенням “Про стягнення податків і зборів і про устрій управління фінансовими справами при Військовому генерал-губернаторстві областей Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни” від 6 лютого 1917 р., російська окупаційна влада, всупереч вимогам міжнародного права, запровадила справляння окремих видів державних податків за законодавством Російської імперії. Зокрема, було легалізовано стягнення промислового

податку з торгівлі та промислів, гербового збору та акцизних зборів відповідно до діючих в Російській імперії законів.

Таким чином, аналіз податкової політики російського окупаційного режиму на західноукраїнських теренах свідчить про відсутність системного підходу в організації оподаткування та грубе ігнорування російською владою норм міжнародного права.

ВПЛИВ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА РОБОТУ ХАРКІВСЬКОЇ МИТНИЦІ У 1915 РОЦІ

Дейнеко Сергій Миколайович

Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова (м. Харків)

Перша світова війна кардинально вплинула на роботу закладів Департаменту митних зборів Російської імперії. Установи, що працювали на західному кордоні, евакуювали до внутрішніх районів імперії, ті ж, що не припинили роботу, стали працювати вже в інших умовах.

Розпочинаючи з літа 1914 р. російський уряд видав низку законодавчих актів, які суттєво обмежували експорт та регламентували імпорт. Так, 28 липня 1914 р. вийшов указ, що обмежив комерційні зв'язки іноземних підприємців з їх бізнес-партнерами в Росії; 12 серпня заборонили експорт промислової сировини, продуктів тваринництва та лісівництва, деяких категорій зерна і кормових культур. Згідно з Положенням Ради міністрів від 3 серпня 1914 р., для нейтральних та союзних держав зберігалися довоєнні митні ставки, а невдовзі, 20 серпня 1914 р., російський уряд обмежив торгівельні привілеї тих країн, що не потрапили до цієї категорії. Подібна практика продовжилася і в подальшому. 28 лютого 1915 р. Рада міністрів тимчасово збільшила на 100% ставки загального митного тарифу по європейській торгівлі. Відповідно, втрачали силу конвенційні положення німецько-російських торгівельних договорів від 1894 та 1904 рр., а також аналогічний договір з Австро-Угорщиною від 1906 р.

У даному дослідженні ми розглянемо декілька показників роботи Харківської митниці, що зазнали змін внаслідок війни: 1. Напрямки ввезення і транзиту імпортованих товарів; 2. Вартість привезених товарів; 3. Сума мит, зібраних у Харкові у 1915 р.; 4. Країни-імпортери.

До війни основний потік іноземних товарів до Харкова йшов через митниці на західному кордоні. У 1915 р. він повністю поміняв напрямок. Так, з 15 709 товарних місць, отриманих Харківською митницею у 1915 р., через Білоостровську митницю (на кордоні з Великим князівством Фінляндським) завезли 12 387, Петроградську – 2102, Владивостоцьку – 1019, Архангельську – 17, на інші заклади загалом припало 70 товарних місць. Треба зазначити, що найперспективнішим портом у тих умовах, як не дивно, вважався Архангельський. Але доставляти через нього товари хар-